

IN MEMORIAM

Majda Širca

ESKPERIMENTIRANJE Z DUŠO

RADKO POLIČ
(1942–2022)

Filmski opus Radka Poliča je grandiozen – ne le po naslovih, temveč tudi po razponu likov, ki jih je igral. Skoraj šestdeset celovečerc, petdeset TV-serij in dram v dobrih šestdesetih letih aktivne igralske kariere, ko sta bila oder in filmski set njegov prvi dom.

Bil je mehka, zapletena, ostra, uporna, odprta, neprizanesljiva in senzibilna duša z zelo velikimi zahtevami do sebe in drugih. Rad je grmel, da do obisti sovraži svoj poklic – če se mu povsem predaš, ti namreč vzame vse, je dejal. A še preden je dokončal, je priznal, da ne gre za izgubo, temveč za zmago. Zmago v samopremagovanju in v doseganju perfekcionizma, ki ju je povzel po očetovem življenjskem realizmu. In ob tem ni zatajil mehkobe matere, prvoborke in volkulje, ter toplega ognjišča družine.

Na vprašanja, kako je zadovoljen s svojo kariero, je rad navrgel, da bi lahko še več igral, da je njegova filmska kariera brez rdeče niti, da se zdi, kot če bi kura razmetala gnoj po dvorišču, in da je pustil le nekaj sledi pri posameznih režiserjih.

Ampak, prosim vas: kakšnih samo nekaj sledi! Pustil je cele brazde! Samo na filmu – kaj šele v gledališču – je šel skozi vse možne profile: bil je proletarec, partizan, revolucionar, upornik, propadli idealist, kmet, deseti brat, uporniški študent, aristokrat, zoprni birokrat, razdvojen belogardist, gestapovec, luzer, intelektualec, grof, migrant, direktor, norec, upravnik zapora, filozof, lord, zaljubljeni upokojenec, minister, oblastnik in še marsikaj drugega.

Ko je z dušo, obarvano v vse odtenke razpoloženj, naseljeval drugega v sebi, je v vsaki vlogi potrjeval tisto režiserjevo pripombo, izrečeno na snemanju **Nočnega izleta** (1961), ko se je še ne dvajsetletnik prvič in naključno pojavil na filmskem platnu. Takrat mu je režiser Mirko Grobler dejal: »Veš kaj, poba, tebe ima pa kamera rada!«

Ampak vemo, da te kamera nima rada kar tako. Da te ima rada, jo moraš poznati, vedeti, kje stoji, zakaj je tam, kaj pričakuje od tebe, kje te najde, kje te skriva, kje te zlomi in kje ti lahko zlomiš njo. To pa je velika reč, ki jo je Rac popolnoma obvladal.

Ko je vstopil v kader filma **Po isti poti se ne vračaj** (1965, Jože Babič) o sezonskih delavcih, ki so služili kruh v Sloveniji, je to izpeljal tako briljantno, da bi ga gledalec naravnost oklofotal, tako je bil resničen. Napihnjen mulc, pravi mali Slovenec, poln sebe in svoje nad druge postavljene dežele, se je z vzvišeno govorico telesa oziral naokoli in s pogledom govoril, da je prostor izrecno njegovo lovišče.

»Veš kaj, poba, tebe ima pa kamera rada!« – MG

V izjemno lepem debitantskem in izrazito avtorskem Klopčičevem prvencu **Zgodba, ki je ni** (1967) je bila njegova vloga majhna, a zanj in za Klopčiča, s katerim je pozneje posnel kar nekaj ključnih filmov, zagotovo pomembna. V baraki, kjer živijo sezonski delavci, mladi Rac počasi in neuko bere mamino pismo. Bere brez emocij, sporočila noče razumeti, je še premlad, da bi ga ganil domači kraj, ki ga je zaradi boljšega življenja zapustil. Tak je kot poštni nabiralnik; vse požre, a ničesar ne spremeni. S pogledom v zrcalo (kamero) si filmsko popravi lase, poravna kravato in čaka na boljši jutri.

Ko je nastopil v filmu **Sedmina** (1969), je imel sedemindvajset let, režiser Matjaž Klopčič pa petintrideset. Zgodba je postavljena v prvo leto italijanske okupacije Ljubljane in med dijake, ki jim vojna grobo prekine brezskrbno odrasčanje. Tudi Rac je pred maturo, eleganten mladenič, precej daleč od realnosti, ki jo vzpostavlja čas. In ta čas je gimnazijce silil, da so maturirali iz revolucije, nekateri tudi smrti.

S kraljevskim telesom in z možnostjo neverjetnega razpona transformacij se je z lahkoto selil iz spektaklov na margine: iz partizana v **Bitki na Neretvi** (1969, Veljko Bulajić), finančno in domoljubno največjega filmskega projekta takratne Jugoslavije, se je hipoma prelevil v študentskega upornika v Klopčičevem filmu **Oxygen** (1970). V skupini upornikov takratnega časa je bil Študent, ki je na disko-gledališkem zborovanju v hipijevski opravi prepeval, da revolucija ni pojedina ali ležeren sprehod, temveč permanentno bivanje. Bil je tak, kot bi ga vzeli z zborovanj pred Filozofsko fakulteto v Ljubljani.

V Ranflov **Mrtvi ladji** (1971) sta bila z Mileno Zupančič v nori novovalovski avanturi sama in edina, v vsem filmu vseskozi prisotna, srečna in uničujoča hkrati. To je film o našem, vašem in večnem strahu pred izgubo drugega in pred izgubo svobode v trenutku, ko imaš obojega največ. Zato Mileno ubija, utaplja in žali, a jo v istem mahu rešuje in ljubi. V vlogi Danijela se je spreminjal v ukazovalnega, sovražno nastrojenega in ljubosumno poniževalnega gospodarja, ki ga partnerica ne razume; takoj zatem pa je zdrsnil v strastno naklonjenost.

Klopčičev film **Strah** (1974) je pomenil tako za režiserja kot Raca rez s filmi odprte forme in prestop h klasičnemu narativnemu filmu. V Ljubljani, ki je ob koncu 19. stoletja majhno mesto v

avstroogrski monarhiji, zahaja v javno hišo kot eleganten, bogat in postaven, a zadržan David Misson, v katerega se zaljubi Ana (Milena Zupančič), ki je v hišo prišla kot pomočnica. Dvom: čista ali »nečista« ljubezen? V ozadju snemanja filma sta se Rac in Milena takrat razhajala – in ta filmski odnos je nekakšen labodji spev ljubezni ter prestop v veliko in dosmrtno prijateljstvo.

Leta 1976 se je z vlogo Martina Kačurja v **Idealistu** Igorja Pretnarja uveljavil kot eden najbolj markantnih igralcev svoje generacije. Rad je dejal, da bi morali obstajati režiserji in scenaristi, ki bi mu pisali scenarije na kožo, češ da mu je bil položen v roke le en tak pravi projekt – za **Idealista**. Takrat je prišel k njemu Igor Pretnar in mu rekel, da hoče preživeti z njim mesec dni, da ga bo za zaupano mu glavno vlogo dobro spoznal. **Idealist** je v karieri Radka Poliča nedvomni presežek. Ne le zato, ker je kot mlad igralec moral zaigrati usodo človeka od mladeniških entuziastičnih let do popolnega človeškega razpada – od idealistovega optimizma do skrhanega in ogoljufanega starčka –, ampak tudi zato, ker je Martina Kačurja zaigral zanesljivo, čvrsto, v enem zamahu.

Rac je tudi iz stranskih vlog naredil antologijske prizore: tistih nekaj trenutkov, ko se pojavi pred Štefco Cvek v Grličevem filmu **V žrelu življenja** (U raljama života, 1984) in ji slovensko natančno in vestno odgovori, da je bil sedeminpetdesetkrat na Triglavu, je antologijskih. Nepozaben je tudi kot nemški oficir v akcijski satiri **Balkan ekspres** (1983) Branka Baletića, kjer se je v brezhibno zlikani nemški uniformi kot kakšen Marcello Mastroiani istočasno spogledoval z dekletom in jo – ne da bi trznil – tudi hladnokrvno ubil.

Radko Polič je gazil, gladil in gnetel ogromno različnih duš, včasih po tri, štiri v letu samo na filmu, kaj šele v teatru. Na različnih koncih sveta, še posebej v nekdanjem skupnem jugoslovanskem prostoru, se je počutil odlično vse do konca življenja. Navduševal je v vlogah mrtvo hladnih nemških oficirjev (**Balkan ekspres**, **Partizanska eskadrilja** [1979, Hajrudin Krvavac]), večkrat je oblekel partizansko uniformo (**Osvajanje svobode** [1979, Zdravko Sotra], **Trenutek** [Tren, 1978, Stole Janković]) in ostal vidno prisoten tudi po razpadu skupne države: glavno moško vlogo je odigral leta 2002 kot Janez Kranjc v **Državi mrtvih** Živojina Pavlovića in Dinka Tucakovića, deset let pozneje pa kot Jakov v nežnem in odličnem filmu **Nočne ladje** (Nočni brodovi, 2012) Igorja Mirkovića.

Mogoče še najbolj filmsko enigmatičen je bil v Jurjaševičevem filmu **Ljubezni Blanke Kolak** (1987), kjer je v ozadju zelo uspešen policijski inšpektor, ki spodnaša razmerja ženski (Mira Furlan), v katero je usodno zaljubljen, a popolnoma neuspešen v spodletelih srečanjih z njo. V filmu **Zvenenje v glavi** (Andrej Košak, 2002) je izvedel neverjetne transformacije – od vodje zapornikov do oblastnika, kolaboracionista in varuha zapora, ki mu oblast tako zelo stopi v glavo, da začnejo zaporniki zapirati zapornike. Z njemu lastnim sarkazmom se je podal v korupcijo in hitro pozabil na poslanstvo, ki mu je bilo na začetku zaupano.

Je mogoče v eno življenje spraviti več, kot je spravil on v več kot pol stoletja aktivnega eksperimentiranja s svojo dušo? Kajti, kot je dejal, v igrilstvu ne gre le za obvladovanje telesa – to pač enostavno moraš znati obvladati. »Ampak duša je tista, ki te cefra, ki te ubija, uničuje, po kateri se gazi, po kateri se plava,« je razmišljal. In mi lahko le še dodamo, da v filmu vedno plava z ljubeznijo. Dobesedno tako kot v **Nočnih ladjah**, ko v ljubezni odpluje z na stara leta najdeno sorodno dušo.

Več o Radku Poliču, njegovem življenju, delu in bogati filmografiji si lahko preberete v knjižici **Poklon Radku Poliču** (Slovenska kinoteka, 2020), na podlagi katere je bilo zasnovano tudi pričujoče besedilo.